

Câu lạc bộ thơ
TÂN HÌNH THỨC

VẬN ĐỘNG SÁNG TÁC VÀ THẢO LUẬN

Thơ • Chủ trương & chủ bút Khê Iêm • Tháng 06 năm 2024 • Năm thứ 1 • Số 12

Email: tapchitho2022@gmail.com

www.thotanhinhthuc.com

SỰ KHÁC BIỆT GIỮA CÔ ĐƠN VÀ CÔ ĐỘC

Tranh Vương Ngọc Minh

Tranh Brielle Do

Mời bạn đọc nghe trên Youtube

Nực cười – nhạc và lời Nguyễn Trung

Video nhạc Khê Iêm

Lời Tòà Soạn

Trong số báo *Thơ* số 11, tôi có bài viết “Thơ Của Thời Khởi Sinh” đề cập tới *Tạp chí Thơ*, và cho rằng “Tôi bỏ hết thời gian để làm *Tạp chí Thơ*, báo *Giấy*, báo song ngữ *Poetry Journal In Print*, báo *Thơ* để được sống trong niềm vui, tránh xa nỗi cô độc của cuộc đời.” và trong số này, tôi đề cập tới một cuộc đời cô độc.

Mỗi con người đều có một số phận, Sự hạnh phúc luôn luôn có được trong gia đình. Đối với phương Đông, một người chồng thường có nhiều người vợ, nhưng ở phương Tây, nếu vợ chồng không hợp với nhau, thì phải ly hôn rồi mới có thể lấy một người vợ khác. Nhưng những nhân vật nổi tiếng thế giới, họ đều sống cô độc một mình, bỏ cả cuộc đời, bước vào một thế giới khác, hình thành một sự nghiệp, đặc biệt là triết gia và nhà thơ.

Như tôi đã từng nói, tính tình và tài năng tùy thuộc vào chất *gen* của cha mẹ và môi trường nên mỗi người một khác. Một người thiên về não *phải* với nhiều cảm xúc, thường có cuộc đời cô độc, sống với giấc mơ quá khứ, hoài vọng một thời thanh xuân. Khi còn trẻ, tôi đã vướng vào thơ vần điệu (*Thanh Xuân*), truyện (*Lời của Quá Khứ*), và với một cuốn kịch *Hột Huyết*, một loại kịch không thể diễn được mà chỉ đọc, như một dòng thơ kịch. Tập kịch *Hột Huyết* được xuất bản vào năm 1972, với bìa của họa sỹ Duy Thanh. Khi tôi đưa cuốn kịch cho họa sỹ Duy Thanh, trước khi vẽ bìa, ông đọc xong, rồi sau đó vẽ vài nét chân dung của tôi. Trước đó, Họa sỹ Duy Thanh cũng vẽ vài nét chân dung của nhà thơ Thanh Tâm Tuyền với tập thơ *Liên Đêm Mặt Trời Tìm Thấy* (*Sáng Tạo*, 1964) ... Tập kịch *Hột Huyết* nguyên bản đến sau 1975 thì đã không còn nữa, tôi chỉ còn giữ 2 bản kịch ngắn *Một Cành Cây*, *Một Đám Mây* và *Lúc Mà*. Sau khi tới Mỹ, tôi viết thêm 2 bản kịch, *Ngục Biếc* (song ngữ Anh Việt) và một bản kịch *Ghế Và Người*.

Chính ở hai dòng thơ & kịch đã đưa tôi tới một đời cô độc. Bởi vì, chỉ sống trong giấc mơ nên không ai muốn để ý tới, ngay cả anh em, coi như một con người không có. Nhờ vậy, tôi đã bỏ hết cuộc đời mình vào nỗi niềm đam mê. Như Courier New Ericsson đã nói, “Không có loại tế bào nào mà các thiên tài có và chúng ta không có.” Nhưng không phải ai cũng có đam mê – vì vậy hiếm có người thực hành chuyên sâu và trở thành thiên tài.

Sáng tạo là một hình thức đổi mới. Khi làm *Tạp chí Thơ*, tôi đã đăng dòng thơ *Cấu Trúc*. *Cấu Trúc* là hình thái nhịp điệu của thể loại thơ tự do, và sau đó là thơ *Tân hình thức Việt*, kết hợp giữa tự do và vần điệu, để thành một dòng thơ khác. Thập niên 1960s, ở Sài Gòn, miền Nam Việt Nam, những nhân vật nổi tiếng Hội họa & Thơ: họa Sỹ Duy Thanh, Thái Tuấn, nhà thơ Thanh Tâm Tuyền là những bậc đàn anh thân thiết với tôi. Thời đó, họ đều tốt nghiệp những trường học Pháp, giỏi tiếng Pháp và am hiểu nền hội họa và văn học Pháp. Nhưng họ sáng tạo hội họa theo cách riêng chứ không theo những chủ nghĩa phương Tây như hội họa Ấn tượng, Lập thể hay Trừu tượng. Và thơ tự do Thanh Tâm Tuyền cũng độc đáo, không ai có thể theo được.

*

Tạp chí Thơ, tờ báo đầu tiên của nền văn học Việt Nam, nổi tiếng không khác gì với tờ *Poetry* của Mỹ, nhờ có sự tham gia của những tác giả nổi tiếng của người Việt trong và ngoài nước,

thêm sự dịch thuật, tạo sự am hiểu về dòng thơ Mỹ và thế giới, tiêu biểu cho nền văn học Phương Tây. Ngoài *Tạp chí Thơ* còn có 3 cuốn sách cũng nổi tiếng như:

1/ *Vũ Điệu Không Vần*, tiểu luận thơ, 600 trang, Nxb Domino, 2019.

2/ *Con Đường Thơ Toàn Tập*, 635 trang, Nxb Domino, 2021, với thơ vần điệu và 2 dòng thơ song ngữ nổi tiếng câu Trúc và Tân hình thức, với những bài viết của những nhà thơ Mỹ nổi tiếng ngợi khen.

3/ *American Poetry – A Memorable Time / Thơ Mỹ Một Thời Đáng Nhớ*, thơ dịch 700 trang, Nxb Domino, 2023.

Trở lại với thơ Tân hình thức, đây là một thể loại thơ nổi tiếng ở trong nước và thế giới, nhưng lại bị một số người làm thơ ở Hải Ngoại viết bài đố kỵ. Những nhân vật này từng đã được đăng thơ trên *Tạp chí Thơ*. Chúng ta biết rằng, *Tạp chí Thơ* là một tờ báo nổi tiếng, chỉ được đăng trên số báo này mới được nhiều người biết tên. Thơ Tân hình thức được khởi đầu từ *Tạp chí Thơ* số 18, đến số 27 thì chấp dứt khi *Tạp chí Thơ* đã hiện diện đúng 10 năm. Nhưng khi *Tạp chí Thơ* không còn, họ mới lợi dụng viết bài đả phá thơ Tân hình thức. Thơ Tân hình thức là một loại thơ song ngữ. Thơ Tân hình thức *Con Mèo Đen* (The Black Cat) là một bài thơ được nhiều nhà thơ nổi tiếng thế giới ngợi khen, ngay cả ở trong nước. Nói tóm lại, ở ngành nghề nào cũng vậy, con người nếu có cái ngã lớn, ít tình người, thì tài năng khó có thể phát triển, bởi vì cái ngã càng nhỏ thì càng thấy cái sai của mình. Khi thấy cái sai của mình thì mới bỏ thời gian học hỏi để có được sự hiểu biết và kiến thức, hình thành sự nghiệp. Sự thành công nào rồi cũng đều phải trả giá. Đó cũng là điều bình thường.

Như vậy, sinh ra đã hình thành một số mệnh. Vào lúc 15 tuổi, tôi đã vương vào thơ, mơ mơ màng màng, nên không ai vừa ý, ngay cả anh em, bạn bè. Làm thơ vần điệu, với nhiều cảm xúc, thiên về *não phải*. Sau khi học hành, có thêm kiến thức, nhờ vậy, đã kết hợp giữa *não phải* và *não trái* để hình thành những dòng thơ khác. Khi bỏ suốt cuộc đời làm báo, viết tiểu luận, làm thơ, hy sinh cả tinh thần lẫn vật chất, chỉ để tặng cho người đọc, cuối cùng lại đưa đến khổ đau.

Chúng ta cần nhắc lại, mỗi con người đều có một số phận đã định sẵn không ai có thể thay đổi. Được cái này, mất cái kia. Như nhà văn Pháp, Alexandre Dumas (1802–1870), đã nói, “Chỉ một người đã cảm thấy tuyệt vọng tột cùng mới có khả năng cảm thấy hạnh phúc tột cùng.” Khổ đau thực ra không phải là khổ đau, bởi vì phải trải qua khổ đau, tâm hồn mới có thể bay bổng và bước vào một thế giới hạnh phúc khác.

Chú thích

Ba cuốn sách *Vũ Điệu Không Vần*, *Con Đường Thơ Toàn Tập*, *American Poetry – A Memorable Time / Thơ Mỹ Một Thời Đáng Nhớ* và *Tạp chí Thơ* được đưa lên Google, với dạng PDF. Để bạn đọc có thể đọc được, hãy đề trên Google với trang web: www.thotaninhthuc.com

SỰ KHÁC BIỆT GIỮA CÔ ĐƠN VÀ CÔ ĐỘC

Trong truyện *Treo Cao Đèn Lồng*, Tô Đồng, Phim Đèn Lồng Đỏ *Treo Cao*, một người chồng có 4 người vợ. Trong khi tại Việt Nam, nhà thơ Nguyễn Bính cũng có 4 người vợ, khi ông lưu lạc từ miền Bắc xuống miền Nam. Nhìn lại cuộc đời, ông có sự cô đơn, nên đã tạo nên một cuộc đời thơ. Cô đơn là nỗi vui buồn, khác với sự cô độc. “Cô đơn là tâm trạng yếu đuối và muốn dựa dẫm, ỷ lại vào ai đó, còn cô độc là có quyết tâm cao độ để thực hiện điều bản thân mong muốn. Cô đơn là bị động cô độc là chủ động, với tôi là như thế.” (trích trên *Noron – Google*). Cô độc là sự khổ đau. Những nhân vật nổi tiếng thế giới đều có sự sống cô độc. Cô độc là cuộc đời có gia đình nhưng sau đó phải ly hôn, ở một mình, không còn kết hôn nữa. Không những thế, còn bị đố kỵ, ghen ghét từ những người đồng thời. Những nhân vật cô độc ở tầng lớp thế giới thì không còn gia đình, anh em, bạn bè vì không ai chia sẻ được với họ về kiến thức, sáng tạo và tài năng. Sáng tạo là hình thức đổi mới, dù là triết học hay văn học. Với thơ, phải có một dòng thơ khác.

Rất nhiều những nhà thơ Mỹ nổi tiếng đều có đời sống cô độc. Trong đó có nhà thơ *Louise Glück*.

“*Louise Glück*, nhà thơ Mỹ, sinh năm 1943 tại New York và sống ở Cambridge, Massachusetts. Bà là giáo sư tiếng Anh tại Đại học Yale, New Haven, Connecticut. Bà đã nhận được một số giải thưởng danh giá, trong đó có Giải thưởng Pulitzer (1993) và Giải thưởng Sách quốc gia (2014). Giải Nobel Văn học năm 2020 được trao cho bà, “với giọng thơ không thể nhầm lẫn và vẻ đẹp khắc khổ của bà làm cho sự sống riêng lẻ trở nên phổ biến”. Trong đời sống hôn nhân, bà ly dị với người chồng, Charles Hertz Jr., vào năm 1967. Đến năm 1977 bà kết hôn với John Dranow, và ly dị vào năm 1996. Cuộc đời ngẫm lại, nếu không có khổ đau thì làm sao có được một thế giới nghệ thuật, và sự nghiệp để đời?”

Nhìn lại, mỗi người đều có một số phận. Trong đời, tôi cũng sống suốt cuộc đời cô độc. Vì thế mới có một bài tiểu luận “Virus vũ hán và bi kịch khổ đau.” Nhờ vậy, tôi đã bước vào một thế giới khác, đó là thế giới của nền văn học. Cô độc là niềm vui đã đưa tôi có được một đời sống thơ, và tiếp cận với những nhà thơ nổi tiếng tại Mỹ và thế giới. Cuốn sách dịch “*American Poetry – A Memorable Time / Thơ Mỹ Một Thời Đáng Nhớ*” là tác phẩm từ những nhà thơ, tôi đã dịch ra tiếng Việt. Và nhà phê bình Văn Giá có một nhận xét: “Quyển sách này không chỉ có ý nghĩa như một tư liệu giúp thưởng thức, tìm hiểu, nghiên cứu về thơ đương đại Mỹ mà còn có thể giúp tra dồi Anh ngữ trong việc đọc và chuyển ngữ thơ tiếng Anh hiện tại.”

Như tôi đã đăng trên báo *Thơ* số 9, về *Góp Ý* của một số nhà thơ nổi tiếng thế giới, như nhà thơ Germain Droogenbroodt, nói “Tôi là nhà thơ người Bỉ, sống ở Tây Ban Nha. Những tập thơ của tôi đã xuất bản ở 30 quốc gia (chưa tính Việt Nam), tôi đã nhận được hơn chục giải thưởng thơ

quốc tế và hàng năm tôi được mời tham dự các đại hội liên hoan thơ quốc tế uy tín. Nhưng tôi cũng là một dịch giả, nhà xuất bản (POINT Editions) và tài trợ cho quốc tế hiện đại với dự án của tôi, *Poetry without Borders* (Thơ không biên giới), xuất bản 2 bài thơ mỗi tháng từ khắp nơi trên thế giới bằng 38 ngôn ngữ. Tuyển tập thơ không biên giới đã được xuất bản thành sách, cho đến nay đã có 763 bài thơ, bằng các tiếng Hà Lan, tiếng Rumani, tiếng Indonesia, tiếng Kurd, tiếng Hindi và tiếng Tây Ban Nha. Có lẽ, bạn có thể dịch những bài thơ tuyệt vời từ khắp nơi trên thế giới, và xuất bản bằng tiếng Việt? Tôi có thể chọn trong tương lai một số bài thơ bạn đã xuất bản, và đề cập đến ấn phẩm của bạn.”

Và cũng trên báo *Thơ* số 9, tôi cũng đã đăng một bài tiểu luận về *Mệnh Số Tài Năng*, có một đoạn như sau: “những nhân vật nổi tiếng (đặc biệt là nhà thơ), ngoài tài năng, thật sự, họ còn phải có hiểu biết và đạo đức (đạo đức cũng được tiếp nhận từ cha mẹ). Nhưng tại sao họ lại rơi vào khổ đau? Điều này cũng dễ hiểu, họ sống vì tình người, chứ không phải vì lợi ích hay cho một cá nhân nào, đó là điều vợ chồng họ phải chia tay. Cũng như triết gia Socrates, có một người vợ dữ, và ông nói, nhờ vậy, ông đã trở thành triết gia.”

*

Kết luận

Mỗi người có một cá tính riêng, không ai giống ai, kể cả nghề nghiệp lẫn tôn giáo. Nếu tài năng thuộc về chất **Gen** của cha mẹ, thì tình người thuộc về người mẹ. Nếu người mẹ sống vì tiền thì những đứa con sau này sẽ đổ kỵ với nhau. Còn nếu người mẹ có tình người, giúp người, không quan tâm tới tiền bạc, thì sẽ có một đứa con suốt đời, dù khổ đau, luôn luôn giúp người. Kết quả đã đưa đứa con có một sự nghiệp, lý do, cũng giống như người mẹ, không quan tâm tới tiền bạc, chỉ bỏ thời gian học hỏi để có được sự hiểu biết và kiên thức. Khi giúp người cả về tinh thần lẫn vật chất, tấm lòng sẽ bình an, vì vậy, họ luôn cảm ơn về người được giúp, chứ không muốn người được giúp cảm ơn họ. Để có được tấm lòng như vậy, cũng rất hiếm hoi. Đó cũng là sự kết hợp giữa *não phải* và *trái* để trở thành những tài năng xuất chúng.

Con người, cũng như thời tiết, tâm trạng luôn luôn thay đổi và không bao giờ giống nhau. Khi lớn tuổi, thường hồi tưởng lại thời quá khứ, đăm đăm nhưng nhớ những người đã khuất, cha mẹ, anh em, ngay cả bạn bè một thời sinh hoạt. Cuộc đời con người, ai cũng biết, giống như một cuốn sách, trong trang cuối cùng, có giá trị nhất, chẳng khác nào một người già với bao nhiêu kinh nghiệm trong đời. Như tôi đã nói, “Nhưng cần hiểu rằng làm người đã là may mắn, khi qua đời thì mãi mãi cách xa nhau, vì vậy, hãy trân trọng *nỗi lòng con người*.”

Chú thích

Bản tiếng Việt “Virus vũ hán và bi kịch khổ đau – khế iêm” được đọc trên YouTube:
https://www.youtube.com/results?search_query=virus+v%C5%A9+h%C3%A1n+v%C3%A0+bi+k%E1%BB%8Bch+kh%E1%BB%95+%C4%91au+-+kh%E1%BA%BF+i%C3%A0

THƠ VIỆT

Chinh Phụ Ngâm Khúc

LÊN ĐƯỜNG

Chàng tuổi trẻ vốn giòng hào kiệt.
Xếp bút nghiên theo việc đao cung.
Thành liền mong tiến bộ rồng.
Thuốc gươm đã quyết chẳng dong giặc trời,
Chí làm trai dặm nghìn da ngựa
Gieo Thái Sơn nhẹ tựa hồng mao,
Giã nhà, đeo bức chiến bào.
Thét roi cầu Vị, ào ào gió thu
Ngồi đầu cầu, nước trong như lọc,
Đường bên cầu, cỏ mọc còn non.
Đưa chàng lòng dặc dặc buồn
Bộ khôn bằng ngựa, thủy khôn bằng thuyền
Nước trong chảy, lòng phiền chẳng rửa.
Cỏ xanh thơm, dạ nhớ khó quên.
Nhũ rồi nhũ lại cầm tay.
Bước đi một bước già giây lại dừng.
Lòng thiếp tựa bóng trăng theo dõi,
Dạ chàng xa ngoài cõi Thiên San.
Múa gươm rượu tiễn chưa tàn,
Chỉ ngang ngọn giáo vào ngàn hang beo.
Săn Lâu Lan rằng theo Giới Tử,
Tới Man Khê bàn sự Phục Ba.
Áo chàng đỏ tựa ráng pha,
Ngựa chàng sắc trắng như là tuyết in.

• *Dịch giả Đoàn Thị Điểm, hiệu là Hồng Hà, nữ sĩ, sinh vào đầu thế kỷ XVIII, đời Hậu Lê, làng Hiếu Phạm, huyện Văn Giang, tỉnh Bắc Ninh.*

Cơ sở xuất bản Đại Nam

Hồ Phương

THƠ HAIKU

Trên đỉnh phù vân
quạ kêu
nhớ cố hương.

Lũ trẻ vui mừng
khoe áo ấm
trời lập đôn.

Tình yêu, hòa bình
vang vọng
đêm thu.

Dưới mái hiên
đứa trẻ co ro
mơ chị Hằng.

Ngõ vắng
hương ngọc lan
nửa vầng trăng.

Đầu hè
hạc bay về trời
đất phương Nam thương nhớ

• *Trích Tuyển tập thơ Haiku Việt, nxb Hội Nhà Văn, do Đào Thị Hồ Phương (bút danh Hồ Phương) tặng, Sài Gòn tháng 12 – 2019.*

Nguyễn Phan Thịnh

KÈ LẠ

anh ngây thơ và anh sống như
thằng khờ đung đưa chân trên cầu

gục đầu nhìn dòng sông trôi và
ngẩng đầu nhìn làn mây trôi và

người thấy anh lơ mơ nghe gió
u u trong tai u u u

trong đầu u u u đêm ngày
ray rút u u liên miên hòa

anh lù mù ngồi anh lơ mờ
bay và anh lơ ngơ khóc thầm

trước mọi nỗi đau thương tằm tối
co công bi thảm biết bao đời

tất cả điên rồ tất cả điều
linh tất cả bốc mùi . anh bay

dưới những vì sao và anh bay
một mình nát lòng không ai hay

anh ngồi đung đưa chân không trên
cầu người hăng ngược xuôi tất bật

ngày ngày là bầy ong thợ trong
một tổ ong nhân tạo cam đời

anh bay theo mây trôi theo sông
trôi ra biển trời một mình và

anh đau đớn không ai chia sẻ
một tình yêu cùng một niềm tin

anh cô đơn lặng im bay qua
nỗi chết trù tượng và siêu hình

khờ khạo hay khật khùng mãi như
tên lạ mặt ở chính quê mình

làm sao anh có thể sống dừng
dung giữa đời với người vô nghĩa

vô tình đến cây cũng mọc ngược
và sâu bọ cũng hóa thân linh

Vương Ngọc Minh
TRÊN ĐƯỜNG

chờ ba mươi tôi dừng
ngay đầu con đường về
nhà ở đây lắng nghe
Kính ở đâu vọng lên?

hết một vong hồn chưa
siêu thoát hai chân dính
cứng vô mặt đường cố
ngoái đầu nhìn lại nom

lũ chim đen (cứng cáp)
chúng đứng một hàng dài
trên dây điện đứng lí
ra tôi không nên nói

chuyện với cô gái chuyên
viết những đoản văn ngắn
khơi dậy từ kí ức
nhảm chán bất kể đang

gió mưa mùa đông vùng
đồng bằng bắc bộ và
giá như tôi dừng dừng
ngay đầu đường về nhà

ở đây và vì cô
ấy cứ buộc miệng “đúng
thế.. đúng thế!” mặc cho
tôi cố gạn hỏi xem

“có đúng chưa vậy chưa?”
và đây có phải con
đường về nhà trăm phần
trăm như nó là kiêu

chẳng thể phân trần và
thực tế tôi đã không
làm gì kể cả phân
trần nhưng đến một lúc

cũng không thể giải thích
điều gì cho rõ ràng
thì cô gái đứng yên
tôi đồ-biết chừng như

thế cốt chỉ để thủ
tiêu cơn buồn chán trong
tâm tưởng cô ấy ...
...

Trân trọng giới thiệu:
AMERICAN POETRY – A MEMORABLE TIME

THƠ MỸ MỘT THỜI ĐÁNG NHỚ

Khế Iêm dịch

Frederick Feirstein
SPRING MUSIC

in memory of Egon Dumler
Philip, Billy, Roger, Bob, and Ted

Won't see this spring, or any other season.
There's not one pair of eyes among the dead.
Spring's rhythmical and rhymed, devoid of reason.
The birds are trilling bits of Bach and Brahms.
The vines are improvising drafts of psalms.
The seemingly senescent cherry trees
Open fresh flowers, pink and white and red
For our gardener listening, eyes closed, on his knees
As if they're whole notes rising from the dead.
The sky insists it's innocently blue,
That nothing happened, Egon, not to you.

NHẠC XUÂN

Tưởng nhớ Egon Dumler
Philip, Billy, Roger, Bob, và Ted

Sẽ không còn thấy mùa xuân này, hay bất cứ mùa nào khác.
Không có cặp mắt giữa kẻ chết.
Vẫn nhịp mùa xuân, không nguyên do.
Những con chim đang ngân nga một chút Bach và Brahms.
Những cây nho là bản thảo ứng tác những bài thánh ca.
Những cây anh đào trông già cỗi
Trải những bông hoa tươi, hồng, trắng và đỏ
Vào lúc người làm vườn đang lắng nghe, mắt nhắm, cầu nguyện
Như thể chúng là toàn thể những nốt nhạc trỗi lên từ kẻ chết.
Bầu trời vẫn cứ là màu xanh vô tư,
Không có gì xảy ra, Egon, với anh.

Tom Riordan

TWO SMALL FANS

With two small fans
our room sounds like
a 727 Whisper-Jet
and we are halfway
to the Virgin Islands
for our honeymoon.
A movie star's boat
is anchored offshore
and his plate piled
with napoleons and
creampuffs directs
us to check out his
gut. What we adore
most are breakfast
and the newspaper
quietly delivered to
our surfside cabana
and trying to keep

HAI QUẠT MÁY NHỎ

Với hai quạt máy nhỏ căn
phòng của chúng tôi kêu vang
như chiếc phản lực 727-
Whisper và chúng tôi đang
trên nửa đường tới Virgin
Islands hưởng tuần trăng mật.
Con tàu của một ngôi sao
điện ảnh được neo ở ngoài
bãi biển và cái đĩa đầy
bánh ngọt napoleons
và creampuffs làm chúng tôi
nhận ra cái bụng phệ của
hắn. Điều chúng tôi thích nhất
là bữa điểm tâm và tờ
nhật báo được lặng lẽ giao
tới tận lều ở bãi biển
và cố gắng theo kịp những

Wendy Barker

THE HOLLOW

of a silver spoon, a palm,
fingers curling a shallow bowl.
To spoon-feed. Applesauce,
oatmeal, cream of wheat, chicken
broth. To enter the cave
of a waiting mouth. The bowl
up-turned, emptied of
the little it carries.

CHỖ LỖM

của cái muỗng bạc, lòng bàn tay,
những ngón tay ôm lấy cái bát nông.
Ăn bằng muỗng. Nước sốt táo,
bột yến mạch, kem lúa mì, nước
súp gà. Đưa vào miệng đang
há chờ. Bát
lật úp, không còn
bất cứ chút gì.

* *Wendy Barker* was born September 22, 1942, in Summit, New Jersey, but grew up in Phoenix and Tucson, Arizona. Between 1968 and 1982 she lived in Berkeley, California

* *Wendy Barker* sinh ngày 22, tháng 9 năm 1942 tại Summit, New Jersey, nhưng lớn lên ở Phoenix và Tucson, Arizona. Giữa năm 1968 và 1982, bà sống ở Berkeley, California

Elizabeth Alexander
LETTER: BLUES

*“Those Great Lake Winds
blow all around:
I’m a light-coat man
in a heavy-coat town.”*
Waring Cuney

Yellow freesia arc like twining arms;
I’m buying shower curtains, smoke alarms,
And Washington, and you, Love – states away.
The clouds are flat. The sky is going grey.

I’m fiddling with the juice jug, honey pot,
White chrysanthmums that I just bought.
At home, there is a violet, 3-D moon
And pachysandra vines for me to prune,

And old men with checkered shirts, suspenders,
Paper bags and Cutty bottles, menders
Of frayed things and balding summer lawns,
Watching TV baseball, shelling prawns.

The women that we love! Their slit-eyed ways
Of telling us to mind, pop-eyed dismays.
We need these folks, each one of them. We do.
The insides of my wrists still ache with you.

Does the South watch over wandering ones
Under different moons and different suns?
I have my mother’s copper ramekin,
A cigar box to keep your letters in.

At least the swirl ceilings are very high,
And the Super’s rummy, sort of sly.
I saw a slate-branched tree sway from the roots.
I’ve got to buy some proper, winter boots.

So many boxes! Crates and crates of books.
I must get oil soap, bleach, and picture hooks.
A sidewalk crack in Washington, D.C.
Will feed my city dirt roots. Wait for me.

LÁ THU: ĐIỀU BLUE

“Gió Ở Hồ Lớn Đây
Thổi khắp nơi:
Em là người mặc áo mỏng
Trong một thị xã mặc áo dày.”
Waring Cuney

Cây dây leo hoa vàng như những cánh tay xoắn lại;
Em mua những tấm màn che bồn tắm, máy báo khói,
Và Washington, và anh, Tình yêu – ở xa đây.
Những đám mây phẳng lặng. Bầu trời ngả xám.

Em đùa nghịch với bình nước trái cây, hũ mật ong,
Hoa cúc trắng em mới mua.
Ở nhà trắng tròn màu tím
Và có những cây nho cho em tia tốt,

Và có những ông già mặc áo ca rô, đeo dây quần, mang túi giấy
Và những chai rượu Cutty, những người thợ sửa
Những thứ sồn cũ và có những bãi cỏ mùa hè trơ đất,
Họ đang coi trận đấu bóng chày trên TV, bóc vỏ những con tôm thẻ.

Những người đàn bà chúng ta yêu! Những cách nhìn híp mắt
Tuân phục và trở mắt nói lên sự thất vọng ngạc nhiên.
Chúng ta cần tất cả, mỗi người họ. Chúng ta cần.
Em đau tay vì viết thư cho anh.
Có phải ở miền Nam trông chừng những kẻ lang thang
Dưới mặt trăng khác nhau và mặt trời khác nhau?
Em có cái khay bằng đồng,
Hộp thuốc lá xì gà để đựng những lá thư của anh.

Ít nhất là những cái trần nhà quay mòng mòng ở trên cao,
Và người Giám thị là một tay say rượu ranh mãnh.
Em thấy một cái cây cành xám lung lay từ gốc.
Em phải mua vài đôi giày ống hợp với mùa đông.

Rất nhiều hộp! từng thùng sách.
Em phải mua xà bông lỏng, thuốc tẩy quần áo, và những cái móc treo tranh.
Một khe nứt trên vỉa hè ở Washington, D. C.
Đủ cho nhu cầu hạn chế sự tiếp cận thiên nhiên của em.
Hãy đợi em.

* **Elizabeth Alexander** sinh ra ở Harlem, Thành phố New York và lớn lên ở Washington, DC. Cô là con gái của cựu Bộ trưởng Quân đội Hoa Kỳ và Chủ tịch Ủy ban Cơ hội Việc làm Bình đẳng Clifford Alexander, Jr. và Adele Logan Alexander, một giáo sư về người châu Phi, lịch sử phụ nữ Mỹ tại Đại học George Washington và nhà văn.

Khe Iem

THE BLACK CAT

For my children Brielle & Riley

The black cat with my soul and a piece of
my rib, wakes up every morning not
washing its face, every morning not
brushing its teeth; the black cat with clay-like

eyes, opening and closing, or open-
ing and never closing, as it climbs up
and down the stairs, dragging with it my soul
and a piece of my rib, forgetting that

i had lived much darker days, since when and
why it was i had buried them in my
pocket full of notes gathered from
many different tales, strung together

to make up this story about the black
cat with my soul and a piece of my rib;
of course, that is the black cat with clay-like
eyes, not any other kind of eyes; even

as the black cat climbs up and down the stairs.

FOOTNOTES

“The Black Cat” is one of three very fine poems in the December 2007 edition of Poetry.about Forum (<http://poetry.about.com>).

The Black Cat by Khe Iem, Reading by Tran Vu Lien Tam, on YouTube

* *The Black Cat* on website of Italy:

<https://imagespoetry.wordpress.com/2020/09/01/black-cat-poem-by-khe-iem-viet-nam-digital-art-by-lidia-chiarelli-italy/?fbclid=IwAR01MjRzI6sP82N4cA3pWWkpiIq8KdkFBmTrcnF2ty6hSkYMOZkhU-BrZSJ0>

Khế Iêm
CON MÈO ĐEN

Cho các cháu Brielle & Riley

Con mèo đen có linh hồn và chiếc
xương sườn của tôi, mỗi buổi sáng thức
dậy không bao giờ rửa mặt, mỗi buổi
sáng thức dậy không bao giờ đánh răng;

con mèo đen có đôi mắt bằng đất
sét, mở ra và nhắm lại, hay cứ
mở ra và không bao giờ nhắm lại,
trong lúc lên thang xuống thang, mang theo

linh hồn và chiếc xương sườn của tôi,
mà quên rằng, tôi đã sống những ngày
hôn ám biết bao, tự thủa nào và
tại sao thì tôi đành chôn kín, trong

cái túi đựng đầy những đoạn chú thích,
được lượm lặt từ rất nhiều mẩu chuyện,
để cấu thành câu chuyện về con mèo
đen, mang linh hồn và chiếc xương sườn

của tôi; dĩ nhiên, đó là con mèo
đen có đôi mắt bằng đất sét, chứ
không phải bất cứ đôi mắt nào khác;
mù đặc, trong lúc lên thang xuống thang.

CHÚ THÍCH

“Con Mèo Đen” là một trong ba bài thơ hay nhất trong tháng 12 – 2007 của Diễn đàn thơ Mỹ Poetry.about (<http://poetry.about.com>)

Con Mèo Đen của tác giả Khế Iêm được nhà thơ Trần Vũ Liên Tâm đọc trên YouTube

* Bản tiếng Anh đăng trên website của Ý:

<https://imagespoetry.wordpress.com/2020/09/01/black-cat-poem-by-khe-iem-viet-nam-digital-art-by-lidia-chiarelli-italy/?fbclid=IwAR01MjRzI6sP82N4cA3pWWkpiIq8KdkFBmTrcnF2ty6hSkYMOZkhU-BrZSJ0>

COMMENTS

1/ I would like to nominate "The Black Cat" by Khe Iem which is even more impressive with its sparse, innovative imagery and plays of metaphors, as I understand the writer's first language is not English. This is such a wonderful, image rich, quirky poem! I'm not sure who Khe. Im is, eg. a well known poet? or if the translation is accurate, but it doesn't matter, it's one of those poems I can get excited about. om beautiful god, hallelujah! chanlily.deviantart.com for art and visual poems – Blissbuhda (poetry.about.com)

Tôi muốn đề cử “Con Mèo Đen” của Khế Iêm, một bài thơ gây ấn tượng với cách tạo hình ảnh mới mẻ, chọn lọc và đầy ẩn dụ, như tôi biết thì ngôn ngữ chính của anh không phải là tiếng Anh. Đây là bài thơ tuyệt vời, giàu hình ảnh, quanh co. Tôi không biết Khế Iêm là ai, chẳng hạn như một nhà thơ nổi tiếng? hoặc sự chuyển dịch có chính xác không, nhưng không thành vấn đề, đó là bài thơ làm tôi kích thích.

2/ Khe Iem ... I enjoyed this tale of the black cat ... RDB–Roniece Dawson-Bruce

Tôi thích thú về câu chuyện con mèo đen ...

3/ Hi, Khe Iem! – and a "hello" to your translator DoVinh! This rather eerie – highly imaginative – poem fits in perfectly with up – coming Halloween! – That's the spirit! Lol,. Giving you a warm, welcoming pip hug – Earth Angel

Đây là bài thơ kỳ bí, giàu tưởng tượng thích hợp với Halloween sắp tới. Đó là tinh thần Halloween.

4/ It's poetry – Kalle

Đó là thơ.

5/ This is a very strange poem. I like it a lot, it has something mysterious. Perfect for this Halloween day. – Sweets America

Đây là bài thơ lạ. Tôi rất thích, nó chứa đựng điều gì bí ẩn. Toàn bích cho ngày Halloween.

6/ I agree ... this is a very strange poem. I really don't know how I feel about it actually. I do think the strangeness of it makes it appropriate with Halloween now here but it's a weird one. – Xillus Xavier

Tôi đồng ý ... đây là bài thơ lạ. Tôi thực sự không biết cảm giác của mình ra sao. Tôi nghĩ sự kỳ lạ đó rất đúng với Halloween bây giờ, nhưng nó rất kỳ quặc.

7/ A bit more dark but real. It is visual and interesting. – Stephen

Một chút tối hơn nhưng thực.

8/ i thought this poem was different but very unique i liked it – Lyricalo29

Tôi nghĩ bài thơ rất khác nhưng lạ thường. Tôi thích nó.

9/ Wow! Striking read, KI Thanks for posting it. – Maggie

Đọc hấp dẫn.

10/ Hey, Khe.Iem,

I've decided that I'm definitely a fan. You've got an interesting take on things and obviously know your craft. Love this.

Tôi quyết định là người hâm mộ bạn. Bạn gây được sự chú ý và rõ ràng biết được kỹ năng của mình.

11/ Thanks for this, a fine poem. Always hard to make a critique of a translation, but did just wonder if you could find something more concrete for 'allusions' to go in the pocket. Wondered if 'keys' would work, with their metaphorical significance. Just a thought. (I change to “notes”)
. – Milner

Cám ơn về một bài thơ hay. Rất khó để phê bình một bài dịch, nhưng nếu bạn tìm từ nào cụ thể hơn thay cho 'allusions' (ảo tưởng) để bỏ vào túi. Nếu chữ đó có ý nghĩa ẩn dụ. Chỉ là một suy nghĩ (Tôi đổi là “những chú thích”)

12/ I like it very much, it has a great rhythm and repetition, even for what I understand is a translation. I can't make any suggestions for improvements, I like it just as it is. Thank you for sharing. – Star Anise, President of AFFOPM

Tôi thích lắm, nó có nhiều nhịp điệu và lặp lại, dù tôi biết đó là bài thơ dịch. Tôi không có gì để nghị sửa đổi. Tôi thích nó như vậy. Cám ơn đã chia sẻ.

13/ I daresay you have poetic talent. I like this poem quite a bit, and expect it is much better sans translation. – AwayAloneAlastAloved

Tôi dám nói bạn có tài thơ.

VIRUS VŨ HÁN VÀ BI KỊCH KHỔ ĐAU

Sàigòn Nhỏ hân hạnh giới thiệu cùng độc giả những suy nghĩ của nhà thơ Khế Iêm về cuộc sống trong đại dịch corona, và trân trọng cảm ơn ông đã gửi tới chúng tôi tản văn này.

oOo

Mặt trời mọc ở phương Đông, lặn ở phương Tây. Quay trở lại lịch sử phương Tây, văn minh Ai cập có từ khoảng 3200 năm, trước công nguyên. Sau đó truyền lại cho Hy Lạp, La Mã, và Âu Mỹ hiện nay. Còn văn minh phương Đông, tiêu biểu là Trung Hoa, thời Tam hoàng Ngũ đế, cũng khởi đầu vào khoảng 2850, trước Công nguyên. Đến thời kỳ Phục hưng, sau Công nguyên, phương Tây bắt đầu có những khám phá về khoa học kỹ thuật, đồng thời mở đầu cho những thể chế dân chủ. Thế kỷ 20 đánh dấu thời kỳ những tiến bộ vượt bậc của phương Tây, tiêu biểu là Mỹ, về mọi bộ môn, mang tính sáng tạo. Còn Trung hoa, thay vì tiếp nhận những giá trị nhân bản của văn minh phương Tây, thì lại tiếp thu chủ thuyết karl Marx, với tuyên ngôn Cộng sản của Marx và Engels, lập nên chế độ độc đoán. Sự khác biệt giữa hai thể chế, đưa tới cuộc đối đầu không khoan nhượng. Muốn thắng Mỹ, chỉ còn nước hủy hoại nền văn minh Mỹ? Thuyết âm mưu với vũ khí sinh học, virus Vũ Hán, có phải là sự thật? Dĩ nhiên, không có bằng chứng nào cả, nhưng thực tế thì ai cũng biết, vì không có tự do ngôn luận nên thông tin bị bung bít, vừa đủ để con virus lan rộng đến không ngờ. Virus bệnh dịch thì vô hình, nhưng nỗi hoang mang lo sợ thì đã hữu hình trong ánh mắt và trên khuôn mặt mỗi người. Virus Vũ Hán nói với người dân Trung quốc, muốn tránh những tai họa, phải sống trong một thể chế dân chủ. Người dân chỉ giao chức quyền cho những ai phục vụ quyền lợi của người dân, qua những cuộc bầu cử công bằng, liêm chính.

Để tránh Virus Vũ Hán, chúng ta phải sống cách ly, hạn chế gặp gỡ. Con người là sinh vật đáng sợ, so với bất cứ sinh vật nào. Chiến tranh chẳng phải là những bệnh dịch khác, vốn đã tiềm tàng trong lương tâm và nhân cách con người? Con người có tốt có xấu, nhưng thường thì cái xấu nhiều hơn. Có những người đầy lòng nhân ái, nhưng cũng có những kẻ chuyên cướp bóc, bức hại lẫn nhau. Điều này cũng bình thường và chúng ta phải chấp nhận, vì đã là con người thì có sự khác biệt về tâm tính và hiểu biết. Sống chung đụng với nhau, càng chênh lệch về kiến thức và bản chất, càng dễ gây ra đổ vỡ. Văn hóa phương Tây giải quyết bằng cách ly dị, tránh gặp mặt nhau. Còn văn hóa phương Đông giải quyết bằng cách để mặc khổ đau.

Virus Vũ Hán là điềm báo, văn minh nhân loại lúc nào cũng có thể bị hủy diệt, buộc con người phải quay về thời hồng hoang (primitve age). Chẳng có giai tầng nào là thượng đẳng, và cuộc sống chỉ như một sợi chỉ mong manh. Cái chết bình thường là tự nhiên, không đáng sợ, nhưng cái chết vì virus Vũ Hán là bất thường, gây lan nhiễm tới những người xung quanh. Mỗi người

WUHAN VIRUS
AND THE TRAGEDY OF SUFFERING

Little Saigon is pleased by the thoughts of poet Khế Iêm on the Corona virus pandemic, and we would like to thank him for delivering this essay to us.

oOo

The sun rises in the East and sets in the West. Going back in Western History, Egyptian civilization dates from around 3200 B.C. The mantle was then passed on to Greece, Rome and then Europe. As for Eastern civilization, we typically date it to the period of the Three Emperors, meaning it also began around 2850 B.C. By the time of Renaissance, the West began to make scientific advances and technical discoveries while also developing democratic institutions. The 20th century marked a period of outstanding progress in the West, especially in the United States, where creativity was notable in all subject areas. China, instead of embracing the humanist values of Western Civilization, absorbed the doctrines of Karl Marx, with the Communist Manifesto of Marx and Engels, establishing a form of authoritarianism. The difference between the two forms of institutions resulted in an uncompromising confrontation. Is it that to beat the U.S. is to ruin only the fundamentals of American civilization? Are the conspiracy theories of the Wuhan virus as a biological weapon to be treated as truth? Of course, there is no evidence for these conspiracy theories. But everyone knows that there is no freedom of speech in China, that information is controlled very tightly, and this created part of the preconditions for the virus to spread unexpectedly. The pandemic virus is invisible But bewilderment and fear are visible in the eyes and faces of all people. The Wuhan virus, according to the people of the PRC, who want to avoid disasters, must have a democratic society. The people only authorize those who serve the interests of the people through fair and honest elections.

To avoid the Wuhan virus, we must live in isolation and limit our encounters. Humans are terrifying creatures, more so than any other creatures. Are wars may be similar to diseases, inherent in the consciences and human character? Humans are good and bad, but more often bad. There are those people who are full of kindness, and also those who specialize in plundering and persecuting one another. This is normal and we have to accept that as human beings, there is a distinction between thoughts, feelings and understanding. Living together causes us to collide with each other. The more there is a difference in knowledge and nature, the more this is likely to cause a breakdown. Western culture deals with separation with avoid meeting one another, and Eastern culture deals with the acceptance of suffering.

The Wuhan virus is an omen, as civilization can always be destroyed, forcing people to return to a primitive state of existence, where class structure is less vivid, and life hangs on a fragile thread. Predictable death is natural, unafrightening. But a Wuhan virus death is unpredictable, causing infectious crowds. Each person must protect their health not only for themselves but

phải bảo về sức khỏe của mình, không phải vì mình mà vì người khác. Những sự kiện trên là mảng thông tin mang tính thời sự, ở tầm mức xã hội, có thể đúng hay sai, tùy thuộc nhận xét của từng người. Nếu thấy không đúng, xin cứ bỏ qua. Nếu thấy đúng, chúng ta thử đi sâu vào chi tiết để tìm rõ ngọn nguồn.

oOo

Trong đời sống bình thường, đa số chúng ta đều có một gia đình tương đối hạnh phúc và ổn định, tuy có đôi lúc bất đồng. Nhưng với một số nhân vật nổi tiếng, hạnh phúc thật sự của họ lại ở đằng sau cánh cửa khổ đau, triết gia Hy Lạp Socrates là một ví dụ. Công trình triết học của ông đóng góp cho nhân loại, hình thành nền văn minh phương Tây, phát triển về mọi mặt từ triết học, khoa học, văn hóa là những chứng cứ. Nhìn về khía cạnh tôn giáo, Phật giáo cho rằng, “sự sống tự nó không bất ổn, chính thể dạng tâm thức của chúng ta phát sinh ra hạnh phúc hay khổ đau.” Như vậy, tìm hiểu về khổ đau chẳng phải là những quan niệm chủ quan sao? Mà chủ quan là sai. Cái sai được viết ra, trở thành cái đúng, giúp chúng ta thấy được niềm vui khổ đau. Hạnh phúc chỉ xảy ra trong thoáng chốc, còn khổ đau thì triền miên.

Thơ, thiền, tình, tiền, có lẽ đó là những phạm trù bao gồm tất cả của đời sống. Nếu tình, tiền gây ra khổ đau thì thơ và thiền là phương tiện giải thoát khổ đau. Nhưng nếu thiền là nơi ẩn náu cho những người bình thường, thì thơ dành cho những người không bình thường. Càng khổ đau, con người càng mau chóng tìm được sự an bình trong thiền định, và người làm thơ trở thành nhà thơ. Nếu muốn tránh khổ đau thì đừng nghĩ tới khổ đau. Cái ngã làm ra cái nghĩ, cái nghĩ làm ta khổ đau. Của cải vật chất có thể làm cái ngã lớn lên, nhưng hiểu biết và kiến thức làm cho cái ngã nhỏ lại. Mỗi người đều có cái nghĩ, không hẳn là đúng, nhưng nếu quá khác biệt sẽ gây va chạm, phản ứng, nghịch cảnh, kịch bản khổ đau. Triết gia cổ đại Hy Lạp, Socrates có một bà vợ dữ dằn, và cũng nhờ thế mà ông trở thành triết gia.

Con người sinh ra để sống, mục đích là sống còn, mà sống còn thì phải trả giá. Sinh, lão, bệnh, tử; có sinh phải có diệt, muốn có hạnh phúc phải nếm mùi khổ đau. Hạnh phúc làm cho cuộc đời vui sướng, còn khổ đau giúp con người trưởng thành, lớn lên, học hỏi, tạo thành sự nghiệp. Một câu chuyện đầu đó, người chủ nhà, một hôm, bỗng thấy một đồng phân ai đổ trước sân, không biết làm thế nào, đành xúc từng sèng rải ra sau vườn, chẳng bao lâu, bỗng thấy cây cối um tùm, hoa thơm trái ngọt. Đồng phân tiêu biểu cho sự khổ đau, và hoa trái là hạnh phúc của đời người. Có hạnh phúc phải có khổ đau.

Muốn tránh khỏi cái nghĩ, chỉ có cách thiền định và tụng niệm, sống cuộc đời tu hành, vượt qua cái ngã, cái nghĩ là cái ngã. Còn thơ thuộc về đời sống, mà đời sống là cội nguồn thách thức khổ đau. Đối với những người không biết đến thơ và thiền, thì chỉ có cách giải quyết bằng chiến tranh. Trong lịch sử nhân loại đã xảy ra biết bao nhiêu cuộc chiến, như thế chiến thứ nhất và hai. Nếu trải nghiệm qua khổ đau, sẽ không còn khổ đau. Thơ và thiền giúp con người nhận biết khổ đau. Tránh khổ đau, đưa tới cô độc. Cô độc là niềm vui sướng vô biên. Những thiền sư đều là những người cô độc. Nhà thơ cũng vậy.

also for others. The above events are quite topical on a societal level depending on the individual's understanding. If you do think this is correct, please simply ignore it. If you do not think this is right, we may try to drill down into the details to find the source of the information.

oOo

In normal life, most of us have a relatively happy and stable family, although there may be disagreements sometimes. But for some celebrities, their true happiness is hidden behind the door of suffering; for example, the Greek philosopher Socrates. His philosophical work contributed to humanity, formed Western civilization, and developed all aspects of philosophy, science and culture. From a religious perspective, Buddhism says that "life itself is not unstable; the form of our minds produces happiness or suffering." Thus, is the study of suffering not a subjective concept? That subjective nature is simply wrong. The error is written and then becomes right, which helps us to see joy or suffering. Happiness happens only for a while, while suffering is constant.

Poetry, meditation, love, money – perhaps these are all-encom – passing concepts in life. If love and money cause suffering, then poetry and meditation are the means to relieve suffering. But, if meditation is a refuge for ordinary people, then poetry is for extraordinary people. The more people suffer, the more quickly they find peace in meditation, and an author of poetry becomes a poet. If you want to avoid suffering, don't think about suffering. The self makes the thought; the thought makes us suffer. Material wealth can make the self grow, but knowledge and understanding make the self smaller. Everyone has thoughts which are not really the truth, but confusion will also cause collisions, reactions, adversity and scenarios of suffering. Ancient Greek philosopher Socrates had a fierce wife, so he became a philosopher.

Man is born to live, the purpose is alive, but to live is to pay the price. Birth, age, sickness, death; there must be birth to death, and there must be the desire for happiness to have suffering. Happiness makes life happy, and suffering helps people grow, mature, learn and have a career. A story somewhere, somebody, one day, suddenly saw a pile of manure pouring in his yard, and he did not know what to do. He had scooped it into the back of a garden, and soon saw luxuriant trees and sweet – scented flowers. The pile of manure represents suffering, and the fruit represents the happiness of life. To have happiness, there must be suffering.

To avoid thinking, there is only the way of meditation and chanting, living the spiritual life, overcoming the self and the thoughts which are the self. Poetry belongs to life, but life is the source of the challenge of suffering. For those who do not know poetry and meditation, there is only war as a solution. In human history, we have had so many wars, such as the First and Second World Wars. If you have passed the experience of suffering, there will be no more suffering. Poetry and meditation help people recognize suffering. Avoiding suffering leads to loneliness. Loneliness is a boundless joy. Zen masters are solitary people. So too is the poet.

Nhưng bi kịch là những khổ đau tột cùng, chỉ xảy ra đối với một số người tột cùng. Nếu chúng ta giúp người khác của cải vật chất, chúng ta mất của cải vật chất. Nếu chúng ta giúp đỡ người khác về tinh thần, chúng ta rước lấy khổ đau. Chẳng phải những nhà tranh đấu cho nền độc lập dân tộc đã phải hy sinh cả mạng sống, đó sao? Hạnh phúc hay khổ đau không phải do những gì ta làm từ kiếp trước, luân hồi sinh tử, mà do chúng ta tự chọn, từ ngay cuộc đời này. Đừng trách cứ một ai. Được cái này, mất cái kia. Cái nào cũng phải có cái giá của nó. Giá trị càng lớn, khổ đau phải trả càng nhiều.

Ngẫm lại, con người sinh ra đã là may mắn, hạnh phúc hay khổ đau cũng chỉ là vô thường, hoại diệt, đến rồi đi. Nhưng nếu không nhờ có vô thường thì làm sao chúng ta buông bỏ được cái ngã, để nhận ra, “cuộc sống là đất đai, sáng tạo là hạt mầm, và khổ đau là màu mỡ cho nghệ thuật sinh ra.” Nghiệm về khổ đau giúp chúng ta nhận thức được vị trí chính mình và mọi thứ chung quanh, không thể tách lìa, dù là bi kịch, cũng cứ coi như không có. Thế thôi.

Thứ Sáu, 13 tháng 3 – 2020

Bản tiếng Việt “virus vũ hán và bi kịch khổ đau - khế iêm” được đọc trên YouTube:
https://www.youtube.com/results?search_query=virus+v%C5%A9+h%C3%A1n+v%C3%A0+bi+k%E1%BB%8Bch+kh%E1%BB%95+%C4%91au+-+kh%E1%BA%BF+i%C3%AAm

Chú thích

Khi sống một cuộc đời không hạnh phúc, bạn phải ly hôn, đó cũng là chuyện bình thường. Không thiếu những nhà thơ nổi tiếng thuộc dòng chính Mỹ, sau khi lập gia đình đã phải ly dị, và trải qua cuộc đời đầy bi kịch:

Dorothy Parker (August 22, 1893 – June 7, 1967) là nhà phê bình, nhà thơ và nhà văn viết truyện ngắn. Bà cũng thích tự kịch hóa. Người chồng đầu tiên của bà, Edwin Pond Parker II, một nhà môi giới chứng khoán Phố Wall, là một người nghiện rượu và morphin. Họ kết hôn vào năm 1917 và ly hôn năm 1928. Người chồng thứ hai, Alan Campbell, là một diễn viên lưỡng tính (bisexual) kiêm nhà văn, kém bà 11 tuổi. Cuộc hôn nhân của họ kết thúc bằng ly hôn nhưng sau đó họ tái hôn, cho đến khi ông qua đời. Giống như người chồng đầu tiên của mình, Campbell chết vì dùng ma túy quá liều, Dorothy Parker tự nghiện rượu.

Edward Estlin Cummings (14 tháng 10 năm 1894 – 3 tháng 9 năm 1962), thường được gọi là E. E. Cummings. Ông đã ly hôn hai lần, lần đầu tiên với Elaine Thayer (1918), sau đó là Anne Minnerly Barton (1929). Và cuối cùng, kể hôn với Marion Morehouse (1934).

Anne Sexton (1928-1974) thường được xếp chung nhóm với các nhà thơ như Sylvia Plath, John Berryman và Robert Lowell như một nhân vật hàng đầu trong nhóm gọi là “‘Confessional Movement’”. Bà kết hôn với Alfred Muller ‘Kayo’ Sexton II ở tuổi mười chín. Tuy nhiên, đến năm 1973, Sexton ly hôn và sống cuộc đời trầm cảm, đơn độc.

Louise Glück, nhà thơ Mỹ, sinh năm 1943 tại New York và sống ở Cambridge, Massachusetts. Bà là giáo sư tiếng Anh tại Đại học Yale, New Haven, Connecticut. Bà đã nhận được một số

But tragedy is the ultimate misery. It happens only in extreme circumstances. If we help others' material wealth, we lose material wealth. If we help others' mental health, we receive suffering. Have not the fighters for national independence sacrificed their lives? Happiness or suffering is not due to what we do from a previous life, samsara, but from our own choices right from this life. Do not blame anyone. Get this, lose that. Everything has its price. The bigger the value, the more suffering you have to pay.

In retrospect, humans are born lucky, as happiness or suffering is also impermanent, perishing, coming and going. But, if it were not for impermanence, how can we let go of the self to realize that "Life is soil, creativity is a seed, and suffering is fertilizer for the art of being born." The experience of suffering helps us to be aware of ourselves and everything around us, inseparable, even tragedy, just as if it is not. That is all.

Friday, March 13 – 2020

Translated by Dr. William B. Noseworthy

* Bản tiếng Anh đăng trên website của Ý: Blog di [imagine-poesia.over-blog.it](https://imagine-poesia.over-blog.it/2021/02/the-wu-han-virus-and-the-tragedy-of-suffering-essay-by-khe-iem-vietnam.html): <https://imagine-poesia.over-blog.it/2021/02/the-wu-han-virus-and-the-tragedy-of-suffering-essay-by-khe-iem-vietnam.html>

Notes

When living an unhappy life, [and] you must divorce, that's a typical story. There are many poets in the main American stream, have to divorce after marriage, and go through a life full of tragedies:

Dorothy Parker (Aug 22, 1893-Jun 7, 1967) A critic, poet, and short stories writer. She also like to self dramatizing. Her first husband, Edwin Pond Parker II, a Wall Street stockbroker, an alcoholic and morphine addict. They got married in 1917 and divorced in 1928. The second husband, Alan Campbell, a bisexual actor and writer, who's 11 years younger than Parker. Their marriage ended in divorce but were remarried, until he passed away. Just like her first husband, Campbell died from an overdose of narcotic. Dorothy Parker then addicted to alcohol.

Edward Estlin Cummings (October 14, 1894 – September 3, 1962), also known as E.E. Cummings. He was divorced twice, first with Elaine Thayer (1918), and after that Anne Minerly Barton (1929). And finally, was married to Marion Morehouse (1934).

Anne Sexton (1928-1974) is normally grouped together with poets like Sylvia Plath, John Berryman, and Robert Lowell like the leading characters of the group calls "Confessional Movement". She was married to Alfred Muller 'Kayo' Sexton II at the age of nine-teen. However, in 1973, divorced Sexton lived in a depressing and lonely life.

Louise Glück, an American poet, born in New York in 1943 and loved in Cambridge, MA. She's a well known English professor at Yale University, New Haven, CT. She received many

giải thưởng danh giá, trong đó có Giải thưởng Pulitzer (1993) và Giải thưởng Sách quốc gia (2014). Giải Nobel Văn học năm 2020 được trao cho bà, “với giọng thơ không thể nhầm lẫn và vẻ đẹp khắc khổ của bà làm cho sự sống riêng lẻ trở nên phổ biến”. Trong đời sống hôn nhân, bà ly dị với người chồng, Charles Hertz Jr., vào năm 1967. Đến năm 1977 bà kết hôn với John Dranow, và ly dị vào năm 1996. Cuộc đời ngẫm lại, nếu không có khổ đau thì làm sao có được một thế giới nghệ thuật, và sự nghiệp để đời?

Còn đối với giới nghệ sĩ Việt Nam thì sao? Nữ danh ca Thái Thanh, Hồng Nhung, nhạc sĩ Phạm Đình Chương, Trúc Phương đều có một gia đình đổ vỡ và sống cô độc. Nhưng với những nhân vật nổi tiếng, cô độc lại là niềm hạnh phúc vô biên, không phải do tình yêu đôi lứa, mà họ còn thời gian để sống tròn đầy với cuộc đời nghệ sĩ.

Góp Ý

• *Daniel Edward Duffly*

Thân gửi Khế Iêm, cảm ơn rất nhiều về bài viết, vì được nghe từ một người nhiệt tình với văn học về vấn đề Virus Vũ Hán, như khi anh nói chúng ta vừa ra khỏi chỗ ở, tới với nhân loại. Những gì anh nói về Virus Vũ Hán và Bi kịch Khổ đau thâm thúy và đúng thời khắc, phát triển trong suốt đời anh đọc, phản ảnh, giúp ích, và viết, tập trung vào những hoàn cảnh mới lạ và đổi thay. Cảm ơn anh về mối giao tiếp này. Chân thành, Dan.

• *Frederick Turner*

Bài viết rất hay và uyên bác. Cảm ơn.

• *Tom Riordan*

Chào Khế Iêm. Tôi thích thú đọc. Cảm ơn, Tom.

• *Carol Compton*

Cảm ơn, Khế Iêm

• *Stephen Kalinich*

Tuyệt vời.

• *Tan Huynh*

Phản ảnh trong thời dịch bệnh. Bài viết hấp dẫn.

• *Lidia Chiarelli*

Cảm ơn những lời lẽ khôn ngoan này. Tựa đề cho chúng ta một viễn cảnh mới về thế giới. Đây là triết luận lý thú của nhà thơ Khế Iêm, khởi đầu từ sự khảo sát vấn đề Covid-19, qua những tháng khổ đau – không phân biệt – các quốc gia trên thế giới, phân tích những phản ứng và hành xử khác nhau giữa Đông và Tây (tùy thuộc vào nền tảng văn hóa khác nhau), sau đó, ông chú tâm tới ý nghĩa khổ đau, vốn có trong đời sống nhân loại, rồi đưa tới kết luận, nguồn gốc đúng thực của sự hiện hữu: “Đời sống là đất đai, sáng tạo là hạt mầm, và khổ đau là màu mỡ cho nghệ thuật sinh ra”.

prestigious among them the Pulitzer (1993) and the National Book Award (2014). The 2020 Nobel literature prize was awarded to her, “unmistakable poetic voice that with austere beauty makes individual existence universal”. In her marriage, she was divorced from her ex-husband, Charles Hertz Jr., in 1967. Then in 1977, she married John Dranow, and divorced in 1996. Life in reflection, if there’s no pain and suffer then how can [we] have a world of art and memorable career for life?

How about Vietnamese artists? The diva singer Thai Thanh, Hong Nhung, song-writer Pham Dinh Chuong, Truc Phuong, all have a broken family and living with loneliness. But with the well-known figures, solitary is the unending happiness, not from the romance love, but from the time they have to [be able] to live fully with their artist life.

Comments

• *Daniel Edward Duffly*

Dear Khe Iem, thank you so much for the essay. It means so much to hear from a man so devoted to literature in these troubles, when as you say we both withdraw to our homes and reach to humanity. What you have to say in *The Wuhan Virus and Tragedy of Suffering* is at once profound and timely, growing from your lifetime of reading, reflection, and service, and writing, but focusing on new and changing circumstances. Thank you for this communication. Yours truly, Dan

• *Frederick Turner*

This is a beautiful and wise piece of writing. Thank you.

• *Tom Riodan*

Hi, Khe Iem. I enjoyed reading. Thank you, Tom.

• *Carol Compton*

Thank you, Khe Iem

• *Stephen Kalinich*

wonderful .

• *Tan Huynh*

A reflection during our epidemic time. A nice piece.

• *Lidia Chiarelli*

Thanks for these wise words. Your article gives us a new perspective on the world. This is a very interesting philosophical dissertation of the poet Khế Iêm who, starting from the examination of the problem of Covid-19, which in these months is afflicting – without distinction – every country in the world, goes on to analyze the different reactions and behaviors of Western and Eastern countries (mainly due to different cultural backgrounds), then he dwells on the meaning that suffering has in human life, coming to an important conclusion that contains a true principle of wisdom for our human existence, “Life is soil, creativity is a seed, and suffering is fertilizer for the art of being born.”

Khế Iêm
GÓC TRỢ

Nơi gác vắng tiếng trăng nhạt
Cô độc gọi
Hiềm hóc nhớ
Lăn lóc cười mắt thâm quầng trời

Khỏa thân đồng xanh
Khỏa thân lời
Khói ám

Ném mũi lao vào thình không
Đề nghe mùa đông đập cánh thờ
Gieo quẻ bói
Tình yêu chói chan

Mặt trời hom hèm trên môi ta
Chiếc ghế nói bằng ngôn ngữ điếc
Thuở hạt thóc nảy mầm trong bọt mây
Ta thấy đời theo con xúc xắc

Rực rỡ tóc chanh em ngày qua xưa

Quá khứ nở thành xương rồng
(Kẻ du mục không về lúc rạng đông
Đề làm hề trên sàn tập
Em hóa trang chưa?)

Ta mở ngỏ trái tim
Những mối tình ương dờ
Đóa hoa khóc
(Chim chóc chẳng bao giờ còn cất tiếng hót
Hay cứ cất tiếng hót
Hãy trông lại giấc mơ, chứ em?)

Giọt nước mắt truyền ra mật ngôn tím
Những chiếc lá đi rong
Cấn miếng mưa
Ôi vì sao vì sao
Ta không thể nói với em về nụ hôn
Đã mất.

Bataan, June 23-89

Nguyễn Bính
CÔ HÁI MƠ

Thơ thần đường chiều một khách thơ,
Say nhìn xa rặng núi xanh lơ,
Khí trời lặng lẽ và trong treo,
Thấp thoáng rừng mơ cô hái mơ.

Hỡi cô con gái hái mơ già!
Cô chữa về ư? Đường thì xa,
Mà ánh trời hôm dần một tắt,
Hay cô ở lại về cùng ta?

Nhà ta ở dưới gốc cây dương,
Cách động Hương Sơn nửa dặm đường,
Có suối nước trong tuôn róc rách,
Có hoa bên suối ngát đưa hương.

Cô hái mơ ơi!
Chả giả lời nhau lấy một lời,
Cứ lặng rồi đi, rồi khuất bóng,
Rừng mơ hiu hắt lá mơ rơi.

1937

Đây là bài thơ đầu tiên của Nguyễn Bính gửi đăng báo, trên *Tiểu thuyết thứ năm*. Bài thơ này đã được nhạc sĩ Phạm Duy phổ nhạc thành bài hát cùng tên.

Trích từ Thư Viện